

**ПАРАМЕТРИ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ
ОФІЦЕРІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ
ЗА УМОВ ІМПЕРАТИВУ
ЛЮДИНОМІРНИХ СЕНСІВ
(теорія і практика)**

монографія

Одеса-2023

Висновки до розділу 5	197
Література	197

Семенішин М.О., Корнієнко М. В., Костюк А. В.

Розділ 6. ПРОТИДІЯ НАСИЛЬНИЦЬКИМ ЗЛОЧИНАМ ПРОТИ ДІТЕЙ: ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ, МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД, ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ПРАКТИЧНОГО ОПАНУВАННЯ	203
Вступ	204
Протидія насильницьким злочинам проти дітей	209
Висновки до розділу 6	237
Література	239

Братель С. Г., Крикун В. В., Нікітін А. А.

Розділ 7. ПРАВОВИЙ АСПЕКТ РЕАЛІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ЕТИЧНОЇ ПОВЕДІНКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЗАПОБІГАННЮ КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ	242
Вступ	243
Правовий аспект реалізації міжнародних стандартів етичної поведінки поліцейських	257
Висновки до розділу 7	269
Література	271

Крикун В. В., Семенова А. В., Корнієнко М. В.

Розділ 8. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ КОНТЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ЕТИЧНОЇ ПОВЕДІНКИ У ПІДГОТОВЦІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УКРАЇНІ	278
Вступ	279

РОЗДІЛ 6

ПРОТИДІЯ НАСИЛЬНИЦЬКИМ ЗЛОЧИНАМ ПРОТИ ДІТЕЙ: ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ, МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД, ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ПРАКТИЧНОГО ОПАНУВАННЯ

*Семенішин Микола Олександрович,
Корнієнко Максим Вікторович,
Костюк Андрій Валерійович*

УДК 351.74:159.947.3(477)

УДК 351.74:159.947.3(477)

Анотація

У розділі 6 на основі аналізу і узагальнення конструктивного зарубіжного досвіду та юридичної практики України окреслено ключові аспекти протидії насильницьким злочинам щодо дітей та конкретизовано інноваційні методи підготовки здобувачів вищої освіти у цьому напрямі в практиці України. Проведено компаративний аналіз досвіду при розслідуванні насильницьких злочинів щодо дітей та визначено можливості його імплементації в юридичну практику України. Висвітлено особливості організації виявлення насильницьких злочинів щодо дітей на ґрунті правових знань задля просвітницької роботи та профілактики протидії насильницьким злочинам щодо дітей. Для підвищення якості викладання таких навчальних дисциплін як «Криміналістика», «Кримінологія», «Кримінальне право», «Оперативно-розшукова діяльність» у навчальному процесі

підготовки правознавців охарактеризовано методичні особливості застосування інформаційно-технічного забезпечення виявлення, розслідування та попередження насильницьких злочинів щодо дітей в «Кімнаті, дружній до опитування дітей» Обґрунтовано механізми щодо запобігання повторній травматизації психіки дитини в процесі опитування завдяки спеціальним методикам та створенню психологічно комфортної атмосфери.

Ключові слова: *неповнолітня особа, захист дитини, конвенція, комунікативна готовність, компетентність, психологічний контакт, неповнолітня особа, «Кімната, дружня до опитування дітей».*

Вступ

Війна в Україні призвела до «кризи захисту дітей надзвичайних масштабів» – заявив 6 травня 2022 року на прес-брифінгу у Палаці Націй у Женеві щодо становища дітей в Україні Аарон Грінберг – регіональний радник ЮНІСЕФ у Європі та Центральній Азії із питань захисту дітей [1]. Діти в Україні, як ніколи потребують захисту та допомоги держави. Випробуванням для всього народу України стало запровадження воєнного стану, як особливого режиму, введеного на території України Указом Президента України від 24 лютого 2022 року №64/2022 через акт військової агресії російської федерації. Трагічні події, які відбуваються зараз, впливають на збільшення випадків потрапляння дітей у складні життєві обставини, вчинення жорстокого поводження та скоєння відносно дітей насильницьких злочинів. Відтак, сучасні правові дослідження не можуть не враховувати порівняльно-правовий аспект. Адже юридична компаративістика є важливим фактором удосконалення правозастосовної діяльності органів державної влади, в тому числі і у сфері діяльності

правоохоронних органів, зокрема протидії насильницьким злочинам проти дітей. «Злочини проти малолітніх останнім часом починають набувати міжнародного характеру. Винні особи можуть переїжджати з держави в державу, зокрема у країни, які розвиваються, зважаючи на меншу суворість покарання» [2], – наголошує Інтерпол.

Слід зазначити, що запозичення досвіду розвинутих країн, насамперед держав Європи, має певні проблемні аспекти, пов'язані з різним законодавчим регулюванням відповідних суспільних відносин в Україні.

Для більш ефективного розслідування насильницьких злочинів щодо дітей, запровадження позитивного міжнародного досвіду і підготовки фахівців до такої діяльності, необхідно узагальнити деякі сучасні тенденції і стратегії протидії насильницькій злочинності щодо малолітніх, дослідити і узагальнити типові проблеми у запобіганні злочинності в цій сфері, з якими стикаються працівники в різних державах. «Для України за нинішніх умов особливої уваги науковців і практиків у цьому контексті потребує зарубіжний досвід як країн з міцним громадянським суспільством і правовою державою, так і країн, в яких демократичні інститути лише формуються. Держава за допомогою правових норм і застосування владних важелів регулює суспільні відносини, встановлює і підтримує в країні необхідний порядок, проте й сама підпорядковується суспільству, покликана служити йому» [3], – зазначає А. Дакал. Особливості розслідування насильницьких злочинів щодо дітей мають свою специфіку, пов'язану із психосоматичними особливостями дитини.

Загалом практика розслідування таких злочинів у державах Європи та Сполучених Штатах Америки здійснюється в межах кримінального провадження, враховує психосоматичні особливості дитини. Надзвичайно важливим аспектом, який враховують передові держави в таких справах, є забезпечення інтересів дитини та її

психологічного здоров'я. Світова спільнота приділяє все більше уваги залученню громадськості в різних її виявах до справи протидії насильницькій злочинності, особливостям при вчиненні такої злочинності щодо дітей.

Прогресивна міжнародна практика громадсько-го впливу на злочинність та активізація її діяльності в цій сфері свідчить, що найчастіше громадськість використовується з метою вивчення стану місцевої злочинності (Колумбія, ПАР); запобігання рецидивній злочинності (Сінгапур, Бразилія, Уганда, Кенія); охорони громадського порядку (США, Велика Британія, Перу, Бразилія); фінансового заохочення громадськості за її внесок у справу запобігання злочинності (Австралія, Канада); використання засобів комунікації в запобіганні злочинності (США, Велика Британія, Австралія) тощо. Розслідування насильницьких злочинів щодо малолітніх відрізняється від розслідування насильницьких злочинів щодо повнолітніх осіб і частково неповнолітніх. Саме тому в європейських державах, зокрема Великій Британії, а також Сполучених Штатах Америки, кожне кримінальне провадження в справах щодо малолітніх здійснюється особами, які отримали спеціальні навички, пройшли відповідне навчання [4].

Найбільші відмінності в розслідуванні насильницьких злочинів щодо дітей та дорослих пов'язані зі слуханням дітей як постраждалих. Дитина у віці до 15 років не буде допитуватися в суді, тому її свідчення на етапі попереднього слідства становлять частину судового розгляду [5]. Особливий статус дитини також має бути врахований в інших процесуальних процедурах. Особа до 18 років повинна лікуватися, пройти відповідне психологічне обстеження чи відповідний курс лікування відповідно до її віку та стану розвитку.

Перманентне зростання насильницьких злочинів проти малолітніх збільшує попит населення на послу-

ги поліції, Служби прокуратури Королівства (CPS), департаментів дитячих служб місцевих органів влади, кримінальних і сімейних судів та спеціалізовані послуги громадського сектору для потерпілих (різноманітні громадські організації) [6]. Як наголошують англійські дослідники, провадження поліції та служб у справах дітей про насильницьку поведінку над дітьми є зміною життя для жертви. Коли провадження тривають довго, це спричиняє ризик посилення травми (насамперед у психологічному аспекті) дітей та їх сімей [7].

Мета дослідження: на основі аналізу і узагальнення конструктивного зарубіжного досвіду та юридичної практики України окреслити ключові аспекти протидії насильницьким злочинам щодо дітей та конкретизувати інноваційні методи підготовки здобувачів вищої освіти у цьому напрямі в практиці України.

Мета реалізована у таких **завданнях**:

- провести дескрипцію міжнародного досвіду при розслідуванні насильницьких злочинів щодо дітей та визначити можливості його імплементації у національну юридичну практику;
- для популяризації правових знань з метою профілактики протидії насильницьким злочинам щодо дітей у просвітницькій роботі висвітлити процес організації виявлення насильницьких злочинів щодо дітей;
- для підвищення якості викладання таких навчальних дисциплін як «Криміналістика», «Кримінологія», «Кримінальне право», «Оперативно-розшукова діяльність» у навчальному процесі охарактеризувати інформаційно-технічне забезпечення виявлення, розслідування та попередження насильницьких злочинів щодо дітей.

Для вирішення завдань обрано методи та методу дослідження: В основу дослідження покладено

діалектичний метод, який дозволяє з'ясувати стан і динаміку вчинення насильницьких злочинів щодо дітей, залежність такої злочинності від різних соціальних факторів; *логічні методи аналізу та синтезу* використано для визначення стану наукової розробки розслідування насильницьких злочинів щодо дітей, проведення класифікацій, а також для виокремлення ознак понять, що складають предмет дослідження, формулювання дефініцій, висновків; *діяльнісний підхід* застосовано для пізнання організації виявлення, розслідування та попередження насильницьких злочинів щодо дітей.

Порівняльно-правовий метод застосовано для вивчення міжнародного досвіду при розслідуванні насильницьких злочинів щодо дітей; *метод правового моделювання* застосовано для характеристики особистості злочинців та потерпілих. Також використано такі наукові методи як: *історико-правовий метод* застосовано для з'ясування історичних витоків, передумов та детермінант розвитку насильства щодо дітей, а також правових засобів протидії йому; *метод порівняльного аналізу* – для аналізу сучасного стану тактики проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій у протидії насильницьким злочинам щодо дітей та зарубіжного досвіду в цьому; для аналізу форм та напрямів міжнародного співробітництва при розслідуванні насильницьких злочинів щодо дітей; для аналізу напрямів удосконалення законодавства України для забезпечення дієвої протидії насильницьким злочинам щодо дітей; *юридико-технічний (формально-догматичний) метод* – для визначення юридичної природи обставин, які складають особливості предмета доказування при розслідуванні насильницьких злочинів щодо дітей. Для розроблення пропозицій щодо вдосконалення професійної підготовки офіцерів національної поліції і підвищення її якості застосовано *методи прогнозування та моделювання*.

Протидія насильницьким злочинам проти дітей

Проблематика протидії злочинності відзначається перманентною актуальністю, що зумовлюється, у першу чергу, станом і динамікою злочинності в Україні загалом, «неповнолітньої» злочинності, зокрема. При цьому систематично збільшується кількість злочинів, потерпілими від яких є діти (при цьому ці злочини є у переважній більшості насильницькими).

Насильницька злочинність є неоднорідним соціальним явищем. Так, у кримінологічній та кримінально-правовій науковій літературі висловлюється думка про не повний збіг насильницької злочинності та корисливо-насильницької злочинності, насильницької злочинності та агресивної злочинності. Розуміння змісту насильства змінювалося протягом історико-правового розвитку протидії цьому явищу. Разом з трансформацією соціуму відбувається і зміна психологічного впливу і насилля одної людини на іншу. На сьогодні існує необхідність у переосмисленні сутності та змісту психологічного примусу, зокрема, таких його форм як *булінг* і *сталкінг*, що має стати предметом окремого комплексного міждисциплінарного дослідження (у межах педагогіки, юридичної психології, кримінології та кримінального права).

Нормативно-правове регулювання протидії насиллю щодо дитини доцільно розглядати на декількох рівнях: *міжнародному* (який містить універсальний та регіональний рівні) та *національному* (який об'єднує загально-правовий і кримінально-правовий рівні). У міжнародних актах (як *hard law*, так і *soft law*) закріплюються позитивні зобов'язання держав, відповідно до яких національні органи влади повинні нормативно регулювати відносини щодо забезпечення прав дитини,

створити відповідні державні органи, у тому числі і органи протидії насильницькій злочинності щодо дітей.

Таким чином слід визначити, що злочини проти дітей у кримінальному законодавстві України, де норма статті прямо використовує визначення «неповнолітній», складає 29 статей. Ці статті можна групувати за родовим об'єктом, де потерпіла особа визначена у диспозиції статті як неповнолітня особа. *Залежно від родового об'єкта злочинів* можна виділити: злочини проти життя та здоров'я неповнолітньої особи; злочини проти волі, честі та гідності неповнолітньої особи; злочини проти статевої недоторканості неповнолітньої особи; злочини проти трудових та інших особистих прав і свобод неповнолітньої особи; злочини проти суспільної моральності щодо неповнолітньої особи; злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення щодо неповнолітніх.

Організація виявлення насильницьких злочинів щодо дітей тісно пов'язана з діяльністю щодо профілактики таких злочинів і передбачає взаємодію працівників правоохоронних органів як між собою, так і з педагогами загальноосвітніх навчальних закладів, соціальними працівниками, які можуть виявляти індикатори вчинення насильства щодо дитини.

На сьогодні питання захисту прав дітей є вкрай актуальним для суспільства, зважаючи на поширеність злочинів щодо дитини та наслідків таких правопорушень для майбутніх поколінь. Діти інколи страждають від жорстокого поводження дорослих (як правило близьких родичів) і захистити їх може, і повинна, в першу чергу держава в особі правоохоронних органів та державних служб соціального захисту.

Представник правоохоронних органів, який постійно спілкується з громадянами на території обслуговування,

є дільничний офіцер поліції. Саме він в змозі на початковому етапі виявити та зупинити всі протиправні дії відносно дитини. Однак, зважаючи на особливості потерпілих, зокрема їх психосоматичні характеристики, основна роль у протидії насильницьким злочинам щодо дитини має здійснюватися підрозділами ювенальної превенції Національної поліції, працівники якої мають відповідні знання, уміння і навички поводження з дітьми, у тому числі і з тими, які вчиняють адміністративні та кримінальні правопорушення [7].

Провадження, пов'язані з насильством над дітьми, як свідчить практика, тривають довше, ніж всі інші види злочинів. Тому поліція та інші правоохоронні органи повинні вивчати способи більш ефективного функціонування, щоб мінімізувати затримки та збільшити швидкість прийняття рішень. Уповноважений з питань дитинства Великої Британії запропонував реалізацію трьох заходів щодо підвищення якості та швидкості прийняття рішень при кримінальних розслідуваннях насильницьких злочинів проти малолітніх [6]:

- ліцензування практики фахівців, які працюють у справах насильницьких злочинів проти малолітніх, для покращення процесу прийняття рішень при проведенні розслідувань; впровадження у поліцейські групи, які займаються розслідуваннями насильницьких злочинів проти малолітніх, спеціалістів, які будуть співпрацювати з поліцією;
- створення та розгортання «дитячих будинків», зручних для дітей місць, де жертви насильницьких злочинів проти малолітніх беруть участь у поліцейських інтерв'ю, а також отримують терапевтичну підтримку.

Попередні результати Уповноваженого з питань дитинства Великої Британії виявили поширеність і високу

латентність насильницьких злочинів проти малолітніх, а також перешкоди та проблеми щодо виявлення дітей, які стали жертвами насильства. Вирішення таких бар'єрів і проблем може покращити ідентифікацію жертв насильницьких злочинів. Проте більша ідентифікація жертв призведе до збільшення попиту на ресурси між установами, існує й ризик того, що розгляд справ затягнеться.

З огляду на соціально негативний вплив насильницьких злочинів проти малолітніх на жертв і зростаючий попит на відповідні охоронні послуги дуже важливо регулярно повідомляти про своєчасність процесу розслідування та судочинства, щоб забезпечити перевірку результативності. Зокрема, дані про результати розслідування та своєчасність судового провадження мають бути розподілені на опубліковані дані щодо потерпілих дітей і потерпілих дорослих, щоб забезпечити контроль за протидією насильницьких злочинів проти малолітніх [6].

Не можна оминати увагою позитивний досвід у протидії насильницьких злочинів проти малолітніх в Сполучених Штатах Америки. За даними Федерального бюро розслідувань [8], у Сполучених Штатах Америки щороку тисячі дітей стають жертвами насильницьких злочинів, таких як сексуальне насильство та викрадення. Федеральне бюро розслідувань є головною інституцією Міністерства юстиції Сполучених Штатів Америки, відповідальною за розслідування злочинів проти дітей. Міністерство юстиції визначило захист дітей пріоритетом, як це відображено у Стратегічному плані, який включає запобігання, припинення та розслідування злочинів проти дітей та описує свої стратегії для досягнення цієї мети.

Пріоритетами в розслідуванні насильницьких злочинів проти дітей для ФБР є викрадення дітей, включаючи викрадення батьками та з батьками; сексуальна

експлуатація дітей – організації, які займаються торгівлею дітьми; Інтернет мережі та підприємства, які займаються виробництвом, торгівлею, розповсюдженням та/або продажем дитячої порнографії; дитячий секс-туризм (міжнародні подорожі з сексуальної діяльності стосовно дітей); виробництво дитячої порнографії, в тому числі і примус / заманювання неповнолітнього; торгівля дитячою порнографією та розповсюдження дитячої порнографії; володіння дитячою порнографією.

Під час розслідувань насильницьких злочинів проти дітей докази та інформація про злочин збираються в основному з трьох джерел: жертви; підозрюваний; місце злочину (включаючи інших свідків). Співробітники повинні ретельно вивчати всі три джерела та будь-які інші доступні джерела доказів чи інформації. Однак розслідування можуть бути успішними, навіть якщо докази недоступні з усіх трьох джерел. У відповідь на скарги на насилля необхідно докладати максимум зусиль, щоб звільнити потерпілого від почуття сорому та/або самогубства. Щоб жертви могли надавати найочевиднішу та найбільш повну інформацію про злочин, необхідно докласти зусиль для забезпечення того, щоб всі заходи проводилися професійно та гідно [9].

Розслідування насильницьких злочинів щодо дітей проводяться відділеннями ФБР, зокрема відділеннями спеціальних підрозділів по боротьбі з експлуатацією дітей (CETF), які поєднують ресурси ФБР з іншими федеральними, штатними та місцевими правоохоронними органами. Для всіх правоохоронців, залучених до цих розслідувань, включаючи федеральні, державні, місцеві та іноземні правоохоронні органи, проводяться спеціальні тренінги. Згідно з американським законодавством ордер на арешт злочинця може бути виданий на одного з батьків, який вивіз неповнолітнього віком до 16 років за межі США без дозволу другого з батьків [10].

Протокол слідчого опитування дослідження Національного інституту здоров'я дитини та розвитку людини (NICHD) [11] розроблено з урахуванням підводних камнів, яких багато під час процедури опитування дітей. Його розроблено з урахуванням питань розвитку дитини, мовних навичок, пам'яті, навіюваності, криміналістичних потреб, поведінки фахівця, який проводить опитування, наслідків стресу та травми. Це продукт міждисциплінарної команди, до якої входять дослідники, інтерв'юери, працівники поліції, фахові юристи, що дотримуються доказового підходу до опитування в кримінальному провадженні. Протокол ефективний у використанні з дітьми – жертвами сексуального та/чи фізичного насильства.

Слідче опитування дитини – це чутливий до рівня розвитку та юридично обґрунтований спосіб збору фактичних відомостей про звинувачення в злочині. Цю бесіду проводить належно підготовлений, нейтральний фахівець (наприклад, фаховий психолог (спеціаліст-посередник)), який у межах процедури слідства використовує методи дослідження, засновані на практиці. На відміну від клінічної бесіди (наприклад, бесіди, яку проводить психотерапевт, соціальний працівник чи консультант, що намагається виявити й оцінити фізичні та психологічні потреби жертви й пропонує лікування для цих потреб), слідче опитування має на меті отримання точних фактів, які будуть прийнятні в суді як докази. Це означає, що опитування потрібно проводити таким способом, щоб отримати від жертви повні й точні відомості про події.

Використання Протоколу NICHD позитивно впливає не лише на якість питань інтерв'юерів та заяви дітей, але також покращує здатність професіоналів розрізняти правдоподібні та неправдоподібні твердження та оцінювати достовірність тверджень. Одним із основних

аспектів Протоколу є те, що він досить гнучкий, щоб допускати зміну процедур відповідно до особливостей дитини. Інтерв'юери створюють невимушену, підтримуючу обстановку, намагаючись оцінити соціальний стан дітей та емоційні потреби. Встановлення та підтримання взаєморозуміння може мати вирішальне значення для готовності дитини говорити на співбесіді і надалі розширюється під час так званого практичного інтерв'ю.

На практичному інтерв'ю дітям пропонується описати реальний епізодичний досвід у деталях у відповідь на відкриті підказки. Таким чином, вони практикують необхідний рівень деталізації.

Протокол також фокусує увагу дітей на реальних подіях, тому що їх просять надати конкретні деталі про речі, які дійсно сталося, а не те, що їм, наприклад, сказали інші. Крім того, протокол засновується на принципі найкращих інтересів дитини. У контексті слідчого опитування акцент на найкращих інтересах дитини передбачає запобігання вторинній віктимізації через опитування й отримання найкращих доказів, щоб забезпечити найкраще правосуддя для дитини жертви. Важливо, щоб принцип найкращих інтересів дитини служив мірилом для тих, хто проводить опитування, незалежно від його етапу.

До державних правових основ міжнародного співробітництва насамперед належить Конституція України, яка містить положення, що визначає міжнародні договори України частиною її правової системи (ст. 9) та зазначає, що зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загально визнаними принципами і нормами міжнародного права (ст. 18).

З метою вивчення стану й тенденцій злочинності в окремих регіонах світу кожні п'ять років, починаючи з 1955 року, здійснюються науково-практичні заходи, які організовуються ООН і мають назву «Конгреси ООН із запобігання злочинності і кримінального правосуддя» [12]. Результати проведення 13-го Конгресу відображені в Дохійській декларації, в якій зазначені основні проблеми у сфері запобігання злочинності й кримінального правосуддя.

На 13-му Конгресі експертами ООН було наведено додаткові аргументи щодо зв'язку підвищеного рівня вбивств та інших насильницьких злочинів, в тому числі вчинених щодо дітей, із соціально-економічним розвитком в різних державах світу [13]. Фахівці ООН вказують, що на сучасному етапі розвитку суспільства однією з найпоширеніших форм транснаціональної організованої злочинності останнім часом є сексуальна експлуатація дітей.

До корінних причин перелічених форм злочинності прийнято відносити глобалізацію, соціальну нерівність, розбалансованість правоохоронної системи, розвиток сучасних інформаційних технологій. Вказані криміногенні чинники сприяють перетворенню колись локальних злочинів на глобальні негативні явища соціальної дійсності. Поширенню сучасних викликів світової спільноті у вигляді різних злочинів сприяє можливість отримання незаконних надприбутків. Серед основних напрямів запобігання транснаціональній організованій злочинності виділяють розробку національного законодавства в сфері запобігання вказаним злочинам, посилення міжнародного співробітництва та удосконалення діяльності органів кримінальної юстиції [14].

Можна виділити типові проблеми щодо співпраці з громадськістю в світі у запобіганні злочинності щодо дітей. Насамперед це обмеженість знань про порядок і

умови застосування стратегії громадського впливу; відсутність співпраці між поліцією та громадянами; відсутність політичної рішучості з боку влади; відсутність контролю за особами, звільненими з місць позбавлення волі та інші [15].

Узагальнення сучасних тенденцій і стратегій протидії насильницькій злочинності щодо малолітніх в різних країнах світу дає підстави стверджувати, що сучасні світові насильницькі злочини щодо дітей характеризуються відносною сталістю кількісних показників за більшістю майнових і насильницьких злочинів; найпоширенішими прибутковими видами транснаціональної організованої злочинності відносно малолітніх дітей є злочинність у сфері торгівлі дітьми; сексуальної експлуатації; використання в порнобізнесі; вилучення органів, проведення дослідів над дітьми; успішне запобігання більшості злочинам не можливе без широкої участі громадськості; стратегія громадського впливу на злочинність полягає у залученні окремих громадян, громадських організацій правоохоронної спрямованості до охорони правопорядку, участі в програмах профілактики насильницької злочинності щодо малолітніх дітей, надання інформації про вчинені злочини з обов'язковим матеріальним заохоченням цих напрямів роботи з боку держави і приватного бізнесу.

Одним із важливих аспектів ефективного розслідування насильницьких злочинів у державах Європи та Сполучених Штатах Америки є значна увага початковому етапу розслідування. При цьому основним пріоритетом є забезпечення психологічного здоров'я дитини. Тому час проведення, порядок проведення слідчих дій багато в чому визначається саме цим фактором.

Міжнародне співробітництво у кримінальному провадженні є невід'ємною складовою належної реалізації його завдань. Значення такого співробітництва

важко переоцінити, адже саме за допомогою спільних дій різних держав-членів міжнародного співтовариства відбувається ефективне забезпечення невідворотності покарання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, у тому числі і насильницькі злочини щодо дитини.

Міжнародне співробітництво держав у цій сфері ґрунтується на системі певних критеріїв, стандартів, тобто міжнародних принципах, які визначають сутність організації та діяльності держав, а також міжнародних організацій у сфері боротьби з насильницькими злочинами. Основою міжнародного законодавства з цих питань є багатосторонні (конвенції та додаткові протоколи до них) та двосторонні договори. У двосторонніх правочинах установаються більш конкретні форми співробітництва в боротьбі з визначеними видами злочинів, зокрема і щодо розслідування насильницьких злочинів щодо дітей.

Один із Керівних принципів Комітету міністрів Ради Європи визначає, що під час усіх розглядів до дітей потрібно ставитися з урахуванням їхнього віку, особливих потреб, їх зрілості та рівня розуміння, а також беручи до уваги будь-які труднощі у спілкуванні, які вони можуть мати. Справи за участю дітей повинні розглядатися в обстановці, яка не залякує та є чутливою до дитини [16]. Так, В. Шепітько [17] визначає, що *психологічний контакт* – це найбільш сприятлива психологічна атмосфера допиту, яка сприяє взаємодії та взаємовідносинам між її учасниками, це певне налаштування на спілкування.

Тактичні прийоми, спрямовані на встановлення психологічного контакту з допитуваним, ґрунтуються на використанні даних психології, логіки та інших наук. Як зазначає Л. Д. Удалова [18], у процесі вербального (мовленнєвого) контакту довіра, взаєморозуміння,

прагнення учасників допиту (слідчого та допитуваного) обмінюватися інформацією значною мірою зумовлені особистісними особливостями індивіда, його типологією, життєвим і соціальним досвідом, позицією та роллю допитуваного в події злочину.

Уміння слідчого розуміти психологію осіб, аналізувати їхню поведінку, володіти тактичними прийомами логіко-психологічного впливу, правильно інтерпретувати показання під час проведення допиту з метою встановлення їх достовірності, правдивості, повноти, визначення позицій допитуваного – усе це далеко не повний перелік необхідних вимог для проведення допиту як способу отримання вербальної інформації [19].

На думку Т. Шмиголь [20], допит неповнолітніх відноситься до чи не найскладнішої слідчої (розшукової) дії. Ця складність зумовлюється низкою моментів: тими, які визначають складність будь-якого допиту (труднощами формування контакту, необхідністю отримання повних і правдивих показань про події, що давно минули, відсутністю доброї волі і тощо); особливостями психології неповнолітніх, схильних до фантазування, самонавіювання; необхідністю допитувати неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого за участю адвоката, законних представників і педагога (психолога), які мають право задавати питання. У практичній діяльності зазначені питання вирішуються неоднозначно.

К. Плева та Г. Степанова [21] підкреслюють, що характерні для неповнолітніх особливості психіки, без сумнівів, впливають на процес формування і давання ними показань, але вони не є перепонами для їх допиту, пов'язаними з психічними чи фізичними вадами. Науковці наголошують, що у практиці розслідування злочинів відомо чимало прикладів, коли діти віком 3–5 років повідомляли на допиті дані, які сприяли встановленню об'єктивної істини у кримінальному провадженні.

Водночас, дітей рекомендується допитувати тільки у крайніх випадках, бо допит (як сам процес, обговорювана під час його проведення інформація, так і його обстановка) може негативно (травмуючим чином) вплинути на їхню психіку. Особливість урахування фізіологічних, психологічних змін під час розвитку дитини є важливим критерієм для слідчого, оскільки знання етапів та криз становлення особистості може вплинути на тактику допиту неповнолітньої особи, тому, володіючи також психологічною компетентністю в аспекті вікових особливостей, є ключовим підґрунтям успіху комунікативної готовності слідчого до допиту дитини.

О. Процюк [22], вивчаючи особу неповнолітнього підозрюваного, зазначає, що слідчий акцентує увагу на індивідуальних особливостях психіки. Дитяча психіка тісно пов'язана з особливостями домашнього виховання, поведінкою підлітка в побуті, а також поведінкою та ставленням до нього батьків.

До вікових особливостей психіки дітей перехідного віку належить схильність до фантазування, про що завжди повинен пам'ятати слідчий під час оцінки результатів слідчих дій за участю неповнолітніх. Їхнє емоційне життя досить нестійке, що можна пояснити тимчасовою дисгармонією між функціями кори і підкірки головного мозку, першої і другої сигнальних систем, що характерно для періоду статевого дозрівання. Часто підлітки сприймають багато подій неповністю та неточно, але в їхній пам'яті дуже часто залишаються такі деталі, на які дорослі навіть не звертають уваги.

Особистість неповнолітнього підозрюваного наділена деякими специфічними рисами, що у своїй сукупності виступають як психологічна основа протиправних дій. Для неповнолітніх нерідко характерні сугестивність, надмірна довірливість, схильність до наслідування. Також характерні підвищена активність, рухливість,

ініціативність, надлишок енергії, викликаний загальним підйомом життєдіяльності, ростом життєвих сил.

Неповнолітні особливо бажають активної діяльності, незвичних пригод, гостро конфліктних ситуацій. Підлітки мають схильність до впертості, роздратованості, спротиву, критичності, агресивності, ненависті, ізоляції, байдужості. Основним коренем упертості є бажання звільнення, сильна потреба у свободі й самостійності. Підліток внутрішньо віддаляється від батьків, стає байдужим до сімейного та шкільного життя. Отже, важливе місце серед вікових особливостей підлітка посідають негативізм, потреба в престижі, свободі та самостійності.

Специфіка проведення допиту визначається залежно від особи, яку допитують. Залежно від цього слідчому необхідно будувати певну лінію комунікації. Важливим аспектом під час допиту малолітньої або неповнолітньої особи є врахування віку та схильності дитини до фантазувань й можливості невірною сприйняття інформації.

Якщо дитина постраждала внаслідок злочину чи стала свідком сексуального насильства або експлуатації, інших злочинів, або підозрюється у скоєнні злочинів, тобто дитина опинилася у контакті із законом, то слідчий та інші процесуальні особи повинні проводити допит виключно у «Кімнаті, дружній до опитування дітей».

Так, колектив українських науковців Д. Пурас, О. Калашник, О. Кочемировська Т. Цюман [23] визначають, що організація такої роботи здійснюється на основі індивідуального підходу до кожної дитини з урахуванням її вікових та психологічних особливостей. «Зелена кімната» допомагає дітям відчувати домашню атмосферу, сприяє довірливому спілкуванню з дорослими.

Зауважимо, що умови «Зеленої кімнати» дозволяють ураховувати всі основні психологічні особливості допиту неповнолітніх:

- тривалість допиту – не більше 1 години;
- демонстрація об'єктивності, що сприяє встановленню психологічного контакту;
- з'ясування, хто із дорослих спілкувався з дитиною по суті справи і про що конкретно (для виявлення осіб, що могли вплинути на покази);
- недопустимість навідних запитань;
- вибір правильного тону допиту (недопустимість як суворості, сухості, так і панібратства чи підлесливості);
- проведення вступної частини допиту у формі бесіди;
- максимальне спрощення, деталізація запитань, розчленування подій на низку складових;
- використання аудіо і відеозаписів;
- залучення, при необхідності, спеціаліста, батьків чи інших авторитетних для підлітка осіб;
- фіксація показів після завершення розповіді підлітка (щоб перериви у свідченнях не заважали відтворенню).

Відтак, організована система роботи в «зелених кімнатах» ураховує вікові та психологічні особливості як тих дітей, які перебувають у конфлікті (скоїли правопорушення або злочини), так і тих, що є в контакті із законом (стали жертвами або свідками злочину чи правопорушення). Для цих дітей необхідні особливі порівняно з дорослими юридичні процедури, соціальний супровід, психологічна допомога та реабілітаційні послуги. Саме такі процедури мають здійснюватися у спеціально обладнаних приміщеннях.

Урахування потреб вищезазначених груп дітей є свідченням гуманності держави, виявом її соціального та правового характеру, спрямованості на допомогу і врахування потреб та інтересів кожної дитини. Робота щодо створення «зелених кімнат» сприятиме також підвищенню професійного рівня фахівців, надасть можливість проводити ефективну комплексну та системну роботу з дітьми, досягати в ній належних результатів.

Так в Одеському державному університеті внутрішніх справ був створений навчальний полігон подвійного призначення «Кімната, дружня до опитування дітей» та «Впізнання поза візуальним та аудіо спостереженням», який відповідає вимогам усіх міжнародних стандартів [24].

Також, із метою функціонування та використання «Кімнати, дружньої до опитування дітей», що забезпечить соціальний та правовий захист дітей, виявлення та документування злочинної діяльності, спрямованої на дітей чи за участю дітей, був укладений Меморандум про співпрацю між Одеським державним університетом внутрішніх справ та Одеським науково-дослідним інститутом судових експертиз Міністерства юстиції України.

Дана кімната обладнана зручними та адаптованими під зріст дитини меблями, необхідною відео та аудіо записуючою апаратурою, а також методичними матеріалами для роботи з дітьми відповідно до вимог міжнародних стандартів. «Кімната, дружня до опитування дітей» складається з двох суміжних кімнат: перша – терапевтичний зал, у якому є спеціаліст, який безпосередньо працює з дитиною (поліцейський, психолог, фахівець із педіатрії, дитячої гінекології, психіатрії, педагогіки тощо) та друга – кімната для спостереження, тобто робоче приміщення для поліцейських та залучених спеціалістів, у якому відбувається спостереження

за поведінкою та реакціями дитини. Тому «Кімната, дружня до опитування дітей» є максимально комфортною як для дитини, так і для людей, які спостерігають. Адже, комунікативна готовність слідчого під час допиту неповнолітньої особи визначається інтегральним станом та здатністю до ефективної соціальної взаємодії з дитиною [19].

Успішність проведення даної слідчої (розшукової) дії визначається не лише знаннями вікових особливостей становлення дитини, а й урахуванням місця проведення допиту. Дана кімната претендує на звання найкращого проєкту, який має великі перспективи щодо потреби її застосування під час проведення слідчих дій та практичних занять із навчальних дисциплін.

Задля системного та злагодженого підходу до профілактики негативних явищ в освітньому середовищі необхідною є безпосередня участь в освітньому процесі працівників Національної поліції України.

Так, прикладом ефективної співпраці поліції з освітянами є безпековий проєкт «**Шкільний офіцер поліції**», який був розроблений з метою вирішення проблеми підліткової і дитячої злочинності. Поліцейські зосереджують свою роботу на проведенні просвітницько-профілактичних занять з учнями за програмою «**Школа і поліція**», яка була схвалена для впровадження в освітніх закладах (лист Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» № 2.1/12-Г-159 від 18.04.2016).

Мета модельної програми співробітництва «Шкільний офіцер поліції» – створення гармонійного (безпечного) середовища у загальноосвітніх закладах освіти, що сприятиме ефективнішому навчальному процесу, розв'язанню конфліктів у школах, безпеці учнів, учителів та інших працівників та запобіганню асоціальної поведінці учнів.

Головне завдання проєкту – забезпечення здійснення ефективної профілактики правопорушень серед учнів, застосування відновних практик з метою попередження конфліктів, правопорушень та інших негативних явищ.

Програмою визначено *обов'язки та повноваження шкільного офіцера поліції*, а саме:

- співпраця в партнерстві з учнями, вчителями, батьками, адміністрацією школи, соціальною громадою для створення та підтримки здорового і безпечного шкільного колективу;
- проведення просвітницько-профілактичних занять з учнями за програмою «Школа і поліція»;
- проведення індивідуальних зустрічей з дітьми, учнівською молоддю, їх батьками чи опікунами;
- участь у засіданнях рад з профілактики злочинності, за потреби – в зборах батьківських комітетів та педагогічних нарадах у закладі освіти;
- участь у батьківських зборах і педрадах; проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи серед батьків та педагогічних працівників щодо попередження негативних явищ в учнівському середовищі; забезпечення ефективного і вчасного реагування на виклики керівників навчальних закладів.

Ця програма поєднує зусилля двох організацій у зв'язку з їхніми унікальними повноваженнями – поліції, яка відповідає за профілактику злочинності, і шкіл, які відповідають за навчання дітей у місці, де вони проводять найбільше часу. Шкільний офіцер поліції (ШОП, англ. *school resource officer*) – модель співробітництва загальноосвітніх навчальних закладів і Управлінь патрульної поліції Департаменту патрульної поліції України. Впровадження проєкту відбувалося поступово. Нормативну основу склали накази Національної поліції

та Департаменту патрульної поліції, а також меморандуми між Міністерством внутрішніх справ і Міністерством освіти і науки України.

До програми загальноосвітні заклади освіти долучаються виключно за власним бажанням. Співробітництво здійснюється на принципах законності, урахування інтересів учня, найшвидшого реагування, пропорційності та доцільності, конфіденційності приватної інформації щодо дитини, належного використання інформації.

Заняття з дітьми побудовані таким чином, що після короткої теоретичної частини, учні мають можливість перевірити ті чи інші тези на практиці. Для учнів молодших класів заняття проводяться у формі гри, з середніми та старшими класами під час групової роботи відпрацьовуються різні практичні ситуації. Оскільки заняття проводять одночасно для груп максимум з тридцяти дітей, кожен учень долучається до гри або до обговорення, що, фактично, сприяє кращому засвоєнню матеріалу.

Окремим напрямком роботи шкільних офіцерів є налагодження взаємодії з батьками. Загалом батьки позитивно ставляться до шкільних офіцерів, проте трапляються і випадки, коли дорослі, на жаль, не розуміють, що саме вони несуть повну відповідальність за здоров'я та благополуччя своєї дитини, а деякі методи виховання, якими вони користуються, не завжди є ефективними для сучасної молоді. Тому до зазначеної діяльності залучаються працівники поліції, які пройшли спеціальне навчання та призначені шкільними офіцерами поліції. Офіцерів до роботи в школах відбирають на добровільних засадах, віддаючи перевагу особам, які мають педагогічну чи юридичну освіту. За шкільним офіцером поліції закріплюється від двох до п'яти загальноосвітніх закладів району, в якому він несе патрульну служ-

бу, враховуючи знання специфіки району, можливість частого відвідування шкіл навіть поза уроками чи виховними заходами. Співпраця зі шкільними офіцерами поліції знаходить відображення в планах роботи загальноосвітніх закладів на навчальний рік. У кожному закладі призначають особу, відповідальну за реалізацію проекту (як правило, заступника директора навчально-го закладу з виховної роботи чи соціального педагога).

4 листопада 2021 року під час форуму «Україна 30. Безпечна громада» Міністерством внутрішніх справ України започатковано масштабний й багатокомпонентний проєкт «**Безпечне дитинство**», який має на меті протистояти загрозам, що постають перед дітьми в сім'ї, на вулиці, в соціальних мережах та школі. Покращення тенденцій у цій сфері полягає саме в кооперації та злагодженій роботі різних інституцій. Простором безпеки має бути школа та інші заклади, де навчаються діти та молодь. З цією метою, в рамках проєкту «Безпечне дитинство», одним із компонентів досягнення цілей у забезпеченні безпечного освітнього середовища, став проєкт «Вихователь безпеки», який набув своєї актуальності та реалізувався вже у 2022 році Міністерством внутрішніх справ у співпраці з Міністерством освіти і науки, Міністерством розвитку громад та територій, Освітнім омбудсменом, Асоціацією міст України, Асоціацією об'єднаних територіальних громад, Дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ), управлінням превентивної діяльності та власне громадами під час дії правового режиму воєнного стану на території України.

Проєкт спрямовано на допомогу громадам будувати середовище для дітей вільне від булінгу, наркотиків та насильства. «**Вихователь безпеки** – це цивільна особа, яка проходить відбір і навчання. А його основне завдання – виявлення і припинення правопорушень у межах закладу освіти, участь у превентивних заходах і

внесення пропозицій щодо посилення безпечного освітнього середовища», – повідомила заступниця міністра внутрішніх справ України Катерина Павліченко під час форуму «Україна 30».

До компетенції «Вихователя безпеки» належать:

- протидія булінгу (цькуванню) учасників освітнього процесу;
- виявлення та припинення в межах компетенції правопорушень у приміщенні закладу освіти та на його прилеглий території;
- комунікація з адміністрацією закладу освіти, представниками поліції та служби у справах дітей щодо проявів серед дітей суїцидальної поведінки;
- впровадження діяльності, пов'язаної із забезпеченням права дитини на здобуття освіти;
- участь у проведенні індивідуальної профілактичної роботи з учнями, які перебувають на внутрішньому шкільному обліку та на профілактичних обліках в Національній поліції України;
- запобігання правопорушенням в учнівському середовищі (проведення індивідуальних бесід, лекцій, інтерактивних занять тощо);
- впровадження передового досвіду та інноваційних технік в організації безпеки учасників освітнього процесу, підвищення рівня захищеності дітей, протидії вчиненню правопорушень дітьми та стосовно них тощо;
- протидія тютюнопалінню, вживанню алкогольних напоїв серед дітей, незаконному обігу наркотичних засобів на території закладу освіти та прилеглий території;
- створення безпечної інфраструктури на прилеглий до шкіл території та інше.

Суб'єктами взаємодії з питань безпеки учнів в освітньому середовищі є: спеціалісти з безпеки в освітньому середовищі; сільська, селищна, міська (районна) ради; територіальні (відокремлені) підрозділи Національної поліції України; територіальні підрозділи Державної служби України з надзвичайних ситуацій; керівники та інші працівники закладів загальної середньої освіти; органи батьківського самоврядування. Посаду «Вихователь безпеки» вводять за програмою, ініційованою Національною поліцією. Фінансується посада за кошти місцевого самоврядування.

Взаємодія між спеціалістом з безпеки та територіальними (відокремленими) підрозділами Національної поліції України (підрозділами ювенальної превенції, поліцейськими офіцерами громад та дільничними офіцерами поліції Національної поліції України) організовується за такими напрямками:

1) обмін інформацією, що стосується вчинених кримінальних і адміністративних правопорушень в закладах освіти та на прилеглий до них території, випадків травмування або загибелі дітей та інших подій, пов'язаних із забезпеченням безпеки дітей;

2) розроблення та здійснення узгоджених заходів, спрямованих на запобігання, виявлення та припинення правопорушень, учинених в закладах освіти та на прилеглий до них території, захист власності закладу освіти та учасників навчального процесу від протиправних посягань;

3) узагальнення підсумків спільної роботи, проведення спільних нарад та робочих зустрічей.

8 грудня 2022 року відбулося розширене засідання Міжвідомчої координаційної ради (МКР) з питань охорони психічного здоров'я та надання психологічної допомоги особам, які постраждали внаслідок збройної агресії

російської федерації проти України (Постанова про утворення МКР Кабінету Міністрів України від 7 травня 2022 р. № 539), під головуванням Прем'єр-міністра Дениса Шмигала та першої леді Олени Зеленської. Презентовано розроблену у межах Національної програми ментального здоров'я «Дорожню карту», яка визначає перелік заходів психосоціальної підтримки українців. Оперативна Дорожня карта дозволить швидко реагувати на виклики «Тут і Зараз». У ній визначено пріоритети, на які мають орієнтуватися всі, хто працює в сфері психічного здоров'я в умовах гуманітарної кризи.

Вказана стратегія виокремлює внутрішньо переміщених осіб, військових та ветеранів, літніх людей, підлітків, громадян на деокупованих територіях. Окремим завданням є психологічна підтримка, опанування навичок надання першої психологічної допомоги та стрес-менеджменту спеціалістам першого контакту, серед яких Національна поліція України та ДСНС України.

«Проживи складну ситуацію з усіма і підсилює життєву енергію кожного» – за таким принципом працюють психотерапевтичні групи поліцейських. Їх запровадили фахівці психологічної служби ГУНП в Одеській області в рамках Національної програми психічного здоров'я та психосоціальної підтримки, ініційованої першою леді Оленою Зеленською. «Така практика дає можливість ознайомитися з досвідом інших, спробувати новий спосіб реагування на виклики, що значно підсилює життєву енергію кожного», - пояснює начальник відділу психологічного забезпечення ГУНП в Одеській області підполковник поліції Андрій Костюк, який зазначає, що форми і методи роботи, які використовують психологи досить різноманітні, але саме психотерапевтичні групи, на відміну від індивідуальних консультацій, показали свою ефективність та результативність в опрацюванні різного роду проблем, з якими стикається більшість

поліцейських. Психологічна стійкість правоохоронців відіграє важливу роль в їхній повсякденній службовій діяльності. Тому психологи постійно знайомлять їх з новітніми психологічними технологіями саморегуляції, надання психологічної допомоги собі й оточуючим.

За сприяння офісу консультативної місії Європейського Союзу в місті Одесі, психологами ГУНП в Одеській області проводяться тренінгові заняття на тему: «Спілкування поліцейських з учасниками бойових дій. Алгоритми ефективної комунікації». Саме представники управління превентивної комунікації частіше за все відчують потребу у навичках правильного та ефективного спілкування з різними категоріями соціальних груп. На сьогодні питання, що стосуються соціальної реабілітації людей, які пройшли через горно війни дуже важливі для українського суспільства.

Представники поліції превентивної комунікації дізнаються у психологів про особливості взаємодії з людьми, які брали безпосередню участь в бойових діях. Адже необхідно знати, наскільки є сильною травматизація психіки людини, яка на власні очі бачила жахіття війни, отримала психологічні, соціальні, фізичні травми. Тренінги також проходять у межах Національної програми психічного здоров'я та психосоціальної підтримки, ініційованої першою леді Оленою Зеленською, яка має на меті допомогти громадянам подолати стрес, пов'язаний із війною, та наслідки пережитих травматичних подій, запобігти розвитку психічних розладів. Розробку та впровадження програми координує Міністерство охорони здоров'я України у тісній взаємодії з українськими та іноземними фахівцями. Ініціатива реалізується за підтримки Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ).

«Ми не просто віримо, що діти – наше майбутнє, а щодня доводимо це нашою боротьбою. Нині ми відстоюємо

спільну справу – добробут наших дітей. Ми боремося не лише за тих, хто живе зараз, а й за майбутні покоління» – акцентував міністр МВС України Денис Монастирський (16 липня 2021 р. – 18 січня 2023 р.) під час оголошення конкурсу дитячого малюнка на тему «Я у безпеці з МВС» до дня Св. Миколая Міністерством внутрішніх справ України, який проходив з 1 до 19 грудня. Учасниками конкурсу були діти віком до 14 років включно. За словами очільника МВС, постійне відключення електроенергії та руйнування об'єктів інфраструктури на території держави вимагає відповідного реагування системи МВС. «Ми повинні зробити все, аби безпекова ситуація була стабільною та контрольованою. Тому ми вже напрацювали всі необхідні алгоритми, аби наші співробітники знали, як діяти у ситуації тривалої відсутності тепла, електроенергії або зв'язку. Також до посиленого несення служби і патрулювання ми вже залучаємо майже п'ять тисяч курсантів вищих навчальних закладів системи МВС, які проходять практику у поліцейських підрозділах, та представників добровольчих формувань територіальних громад. Маршрути нарядів максимально наближені до об'єктів соціальної та критичної інфраструктури, а також до Пунктів незламності. Окрім того, у разі відключення світлофорів патрульні регулюють рух на всіх найбільш складних перехрестях», – розповів Денис Монастирський.

«Вчасно вжиті заходи позитивно вплинули на стан криміногенної ситуації в країні. Спостерігається зменшення злочинності на 16 %: за 11 місяців 2022 року до Єдиного Реєстру Досудових Розслідувань (ЄРДР) внесено 255,1 тисяч кримінальних правопорушень, а за аналогічний період минулого року 305 тисяч кримінальних правопорушень. «Відмічається зниження кількості вчинених окремих видів кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я людей, а також проти власності, зокрема крадіжок – в 1,7 разів, пограбувань –

у 2,2 рази, розбійних нападів – удвічі тощо. Причинами позитивної динаміки можна назвати запровадження в усіх регіонах держави комендантської години, збільшення присутності на вулицях населених пунктів поліцейських, військовослужбовців Збройних Сил України, Національної гвардії та Добровольчих Формувань Територіальних Громад (ДФТГ), а також обмеження продажу алкогольної продукції», – додав Денис Монастирський.

Оскільки безпека дітей є дуже важливою, у школах створюються «Класи безпеки» – пілотний проєкт, який реалізується в рамках ініціативи МВС, Нацполіції, ДСНС та МОН України. Функціонування таких класів спрямоване на те, щоб навчити дітей обережності, обачливості, правильної поведінки в різних небезпечних ситуаціях, зокрема тих, в яких українці опинилися через війну. У листопаді 2022 року проєкт реалізували в трьох навчальних закладах Одеської області: Березівській, Южненській та у Великодолинській школах. У приміщеннях є все необхідне обладнання і навчальні матеріали для вивчення правил поведінки в побуті, на вулиці, під час навчання та відпочинку, ознайомлення з алгоритмами дій у разі виникнення надзвичайних ситуацій, виявлення вибухонебезпечних предметів, формування навичок надання домедичної допомоги тощо.

Уроки з дітьми проводять педагогічні та медичні працівники, співробітники Нацполіції, ДСНС та інші фахівці. Перший пізнавальний захід поліцейські проводили спільно з рятувальниками, на якому діти одержували не тільки нові знання, а також і позитивні емоції. Так, школярі вивчали з правоохоронцями правила безпеки в сучасному суспільстві. Ювенальні поліцейські спілкувалися з дітьми щодо поведінки під час сигналу повітряної тривоги, перебування на вулицях у темну пору доби, небезпечних знахідок, спілкування в інтернеті. Ювенальні поліцейські допомагають дітям стати помітними у

темряві. Правоохоронці пояснюють малечі: щоб в темну пору доби водії їх бачили здалеку, необхідно носити на верхньому одязі світловідбиваючі аксесуари. Юним пішоходам дарують флікери і навчають виготовляти їх власноруч. «Приємно відзначити, що наші діти добре ознайомлені з правилами безпеки життєдіяльності і кажуть, що завжди їх дотримуються», – наголошують поліцейські і закликають: «Громадяни, подбайте про безпеку ваших діток. Прикріпіть на їхній одяг, взуття та рюкзак флікери. І самі користуйтеся ними!»

Правоохоронці читають лекції юнацтву, спілкуються з дорослими та дітьми на вулицях, спеціально облаштованих інформаційних майданчиках та інтерактивних інсталяціях, проводять тематичні ігри в квест-кімнатах, відвідують родини, які вже потрапляли у поле зору через сімейні негаразди, та проводять інші заходи, щоб привернути увагу громадян до проблеми домашнього насильства, від якого може потерпати будь-хто. Працівники всіх підрозділів поліції Одещини розповідають людям про кожен вид насильства, про те, як розпізнати його, захистити себе, до кого звертатися по допомогу, адже домашнє насильство - не «сімейна справа», а злочин, за який той, хто його скоїв, має понести покарання. Дорослим акцентують увагу на конфліктах всередині родини, а дітям розповідають ще й про відмінності між жартами та булінгом серед однолітків. Так, поліцейські у місті Одеса просто на вулицях обцентру розмістили інформаційні плакати з порадами, адресами закладів, у яких можна зайти прихисток та підтримку, і номерами телефонів екстрених служб. Загалом, зустрічі проходять у школах, публічних бібліотеках, гуманітарних центрах та й просто неба, у парках і скверах, а долучаються до них, окрім поліцейських, працівники центрів безоплатної правової допомоги, соціальних служб, молодіжні активісти й освітяни.

«Не раз траплялися випадки, коли потерпілі жаліють кривдника і не повідомляють про випадки знущань або вже на етапі складання протоколу чи досудового розслідування провадження забирають свої заяви і пробачають образи, погрози, побиття. Ми закликаємо всіх, хто став свідком або потерпілим від домашнього насильства, - не соромитися, не співчувати кривднику і не мовчати. Як показує досвід роботи правоохоронців, без покарання домашній тиран продовжить вчиняти насильницькі дії. Зробіть крок назустріч своїй свободі від знущань, а поліцейські та соціальні служби допоможуть і захистять на цьому шляху», – закликають поліцейські.

Навіть війна не завадить правоохоронцям інформувати людей про види домашнього насильства, способи запобігання та протидії йому. Адже особиста безпека завжди на часі. Поліцейські організують лекції та перегляди тематичних фільмів зі школярами; профілактичні бесіди з родинами, що потрапили у складні життєві обставини; вуличні акції, на яких переконують громадян не замовчувати факти насильства і повідомляти про них правоохоронцям.

У листопаді 2022 року стартувала всесвітня акція «16 днів активізму проти гендерно зумовленого насильства». Це щорічна міжнародна акція, яка розпочинається 25 листопада – у Міжнародний день боротьби з насильством щодо жінок, і триває до 10 грудня – Дня прав людини. Кампанію протидії насильству розпочали у 1991 році активісти першого Інституту глобального лідерства жінок, а Центр глобального лідерства жінок щорічно координує її. Кампанія консолідує людей та організації в усьому світі та закликає до запобігання та викорінення насильства відносно жінок та дівчат. Щороку Україна долучається до цього руху, адже має добре розбудовану систему запобігання та протидії насильству. Та цьогоріч ці 16 днів для українців – ще один привід нагадати світу

про тотальне російське насильство, в умовах якого живе Україна. У 60 містах та громадах України відбулися символічні заходи на тематику домашнього насильства під гаслом «Деконструювання домашнього насильства».

«Протидія гендерно зумовленому насильству - одна із цінностей, заради яких ми сьогодні воюємо і заради яких завтра переможемо», – про це міністр внутрішніх справ Денис Монастирський повідомив 25 листопада 2022 року під час офіційного відкриття мозаїки з нагоди початку національної кампанії «16 днів активізму проти гендерно зумовленого насильства» разом із Міністерством соціальної політики та міжнародними партнерами у Мистецькому Арсеналі в Києві. «Попри виклики війни, українці не замовчують насильство, а держава продовжує напрацьовувати механізми протидії» – сказала заступниця міністра внутрішніх справ України Катерина Павліченко під час панельної дискусії у Медіацентрі Україна-Укрінформ 25 листопада 2022 року. Разом із міністеркою соціальної політики України Оксаною Жолнович, заступником представника фонду ООН в галузі народонаселення в Україні (UNFPA) Павлом Замостьяном, представницею Офісу обмудсмена Оленою Вихор та депутаткою Мариною Бардіною учасники дискусії обговорили питання впливу війни на українців.

Заступниця міністра підкреслила, що серед більш ніж 45 тисяч воєнних злочинів рф нерідко зустрічається і сексуальне насильство, яке окупанти вчиняють проти жінок, неповнолітніх дівчат та жінок старшого віку. Станом на сьогодні поліція розпочала 46 кримінальних проваджень за такими фактами. Важливо розуміти, що ця цифра не відображає повну картину, адже у одному провадженні може бути декілька постраждалих. До того ж, окрім поліції сексуальні злочини фіксують інші правоохоронці. Також Катерина Павліченко розповіла про нові тенденції у протидії домашньому та гендерно

обумовленому насильству. Якщо з початку повномасштабного вторгнення в Україні спостерігався різкий спад звернень про домашнє насильство, то зараз поліція фіксує значне збільшення кількості заяв та повідомлень. Так, за перші шість місяців 2022 року кількість звернень зменшилися майже на 50 %, порівнюючи з аналогічним періодом 2021 року, а сьогодні ця цифра скоротилась до 24 %. Катерина Павліченко проінформувала, що за 10 місяців 2022 року правоохоронці прийняли понад 200 тисяч звернень про правопорушення, пов'язані з домашнім насильством. При цьому у деяких регіонах статистика збільшується. За її словами, це означає, що люди не мовчать, не толерують та готові боротися. «Українці та українки ніколи не дозволять насильству стати нормою. Ми викорінімо це ганебне явище, не-притаманне нашому суспільству», – підкреслила заступниця очільника МВС.

Висновки до розділу 6

Варто зазначити, що сучасний передовий міжнародний досвід запобігання насильницькій злочинності щодо дітей має враховуватися державними органами України при розробці й практичній реалізації стратегій протидії такій злочинності в нашій державі. Аналіз зарубіжного досвіду в цій сфері вказує як на проблеми, з якими стикаються зарубіжні правоохоронці, так і на окремі заходи, які можна запровадити в національну правову систему [4].

Виходячи з важливості удосконалення системи захисту дітей від насильницьких злочинів суб'єктам такого захисту необхідно сприяти ефективній взаємодії служб у справах дітей, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, Національної поліції, органів та закладів освіти, охорони здоров'я у попередженні жорстокого

поводження з дітьми, фізичного, сексуального, психологічного, соціального насильства, наданні невідкладної допомоги дітям, які потерпіли від жорстокого поводження.

Повномасштабна війна, що наразі триває в Україні, потребує посиленої підготовки кваліфікованих співробітників правоохоронних органів в аспекті протидії насильницьким злочинам проти дітей. Одеський державний університет внутрішніх справ є провідним закладом вищої освіти, що здійснює підготовку кадрів для Міністерства внутрішніх справ України і Національної поліції України.

Викладачі використовують в якості інноваційних методів підготовки навчальні полігони (інтерактивні кімнати) для проведення відповідних занять зі здобувачами вищої освіти, що спрямовані на підвищення ефективності сприйняття інформації та перевірку рівня сформованих компетентностей на практиці: «Інтерактивної кімнати для відпрацювання навиків реагування поліцейських на випадки домашнього насильства», «Кризової кімнати, дружньої до дитини».

Основна мета проведення опитування в «Кімнаті, дружній до опитування дітей» – запобігання повторній травматизації психіки дитини в процесі опитування як завдяки спеціальним методикам та психологічно комфортній атмосфері, так і завдяки технічному оснащенню, яке дає змогу коректно вести відеозапис допиту та в подальшому використовувати цей відеозапис для ведення слідства без проведення повторних допитів.

Напрямок налагодження міжнародного співробітництва Університету з іноземними закладами вищої освіти, міжнародними установами, організаціями є невід'ємною і надзвичайно важливою частиною діяльності університету задля підвищення якості підготовки фахівців національної поліції, мирного майбутнього в державі та якнайшвидшої Перемоги Україні!

Література

1. UNICEF. Україна. / 6 травня 2022 р. Режим доступу: <https://www.unicef.org/ukraine/press-releases/war-ukraine-creating-child-protection-crisis>
2. Crimes against children. URL: <https://www.interpol.int/en/...and.../Crimes-against-children>
3. Дакал А. Зарубіжний досвід формування та реалізації державної політики щодо захисту прав дітей: роль інституту омбудсмана у справах дітей. *Вісник Національної академії державного управління*. 2012. Вип. 4. С. 211–219.
4. Корнієнко М. В. Деякі аспекти використання міжнародного досвіду під час розслідування насильницьких злочинів щодо дітей. / М.В. Корнієнко. – Прикарпатський юридичний вісник. Випуск 1(30). 2020 С.88-92. DOI: [https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i1\(30\).522](https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i1(30).522)
5. Investigating Child Sexual Abuse. The Length of Criminal Investigations. April, 2017. 15 p.
6. Tuominen M., Ellonen N. Criminal investigation in violent and sex crimes against children. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/26237878>.
7. Корнієнко М. В. Концептуальні основи протидії насильницьким злочинам щодо дітей: монограф. / М.В. Корнієнко. – Одеса: Одеський держ. ун-т внутр. справ, 2019. – 318 с.
8. The Federal Bureau of Investigation’s Efforts to Combat Crimes Against Children. URL: <https://oig.justice.gov/reports/FBI/a0908/final.pdf>
9. Pocket Guide for Police Response to Sexual Assault [https://ovc.ojp.gov/sites/g/files/xyckuh226/files/media/document/Pocket %20Guide %20for %20Police %20Response %20to %20Sexual %20Assault.pdf](https://ovc.ojp.gov/sites/g/files/xyckuh226/files/media/document/Pocket%20Guide%20for%20Police%20Response%20to%20Sexual%20Assault.pdf)

10. Violent Crimes Against Children / Online Predators.
URL: <https://www.fbi.gov/investigate/violent-crime/cac>

11. The National Institute of Child Health and Human Development (NICHD) Protocol: Interview Guide (2017). Available at: <http://nichdprotocol.com/wp-content/uploads/2017/09/InteractiveNICHDProtocol.pdf>

12. Конгрессы ООН по предупреждению преступности и уголовному правосудию : сб. материалов: в 3 кн. Кн. 1 / Нац. акад. прав. наук Украины; НИИ изучения проблем преступности им. акад. В.В. Сташиса; кол. сост.: В.В. Голина, М.Г. Колодяжный; под ред. В.В. Голины. Киев : Ред. журн. «Право Украины»; Харьков : Право, 2013. 188 с.

13. Accounting for Security and Justice in the Post-2015 Development Agenda / UNODC. Vienna, 2013. 149 p.

14. Comprehensive and balanced approaches to prevent and adequately respond to new and emerging forms of transnational crime: Working paper prepared by the Secretariat / Thirteenth United Nations Congress on Crime Prevention and Criminal Justice (Doha, Qatar, 12-19 April 2015), 20 p.

15. Костюк А. В. Психологічні особливості емоційного вигорання оперативних психологів [Текст] : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01 / Костюк Андрій Валерійович ; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечнікова.

16. Керівні принципи Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей прийняті Комітетом міністрів Ради Європи : Програма Ради Європи від 17.11.2010. URL: <https://rm.coe.int/16804c2188>

17. Шепітько В. Ю. Допит : науково-практичний посібник. Харків : КримАрт, 1998. С. 16.

18. Удалова Л. Д. Вербальна інформація у кримінальному процесі України : монографія. Київ : Паливода А.В., 2006. 324 с.

19. Пасько О. М., Горошко В. В. Комунікативна готовність слідчого як необхідний складник допиту неповнолітніх. / Ольга Миколаївна Пасько, Валентина Валентинівна Горошко. // Південноукраїнський правничий часопис. Одеса: ОДУВС. – 2022. – С. 273-277. Режим доступу: <http://194.54.162.203/bitstream/123456789/2843/1/50.pdf>

20. Шмиголь Т. Особливості тактики проведення допиту при розслідуванні злочинів, учинених неповнолітніми. *Підприємництво, господарство і право*. 2007. № 8. С. 134–137.

21. Плєва К. В., Степанова Г. М. Психологічні аспекти проведення допиту неповнолітніх. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2018. № 1. С. 179–187.

22. Процюк О. М. Кримінальна процесуальна регламентація й тактика допиту неповнолітнього підозрюваного : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 ; Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2017. 243 с.

23. Пурас Д., Калашник О., Кочеміровська О., Цюман Т. Методичні рекомендації щодо опитування дітей, що стали свідками та/або жертвами насильства, а також вчинили насильство : методичний посібник. Київ : ФОРМ Клименко, 2015. 114 с.

24. Представниця ОДУВС взяла участь у роботі Міжнародної конференції «Сучасний навчальний процес у підготовці кадрів правоохоронних органів: інновації, виклики та можливості» та Засіданні Правління Асоціації Європейських Поліцейських Коледжів (Latvia, Riga). Новини ОДУВС від 28 вересня 2022 Режим доступу <https://oduvsv.edu.ua/news/представниця-одувс-взяла-участь-у-роб/>